УДК 159.923.2:37.011.3 – 051

Т.С. Пільгук,
м. Полтава, Україна

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Розвиток творчого потенціалу вчителя-початківця є однією з найвагоміших проблем освітньої діяльності, де творчість та ініціатива посідають чільне місце в педагогічній практиці; конкурентної діяльності, що не буде успішною без постійного творчого пошуку, – тобто, це поняття окреслює рису особистості вчителя, значення якого потребує належної оцінки сучасною системою освіти через свою актуальність.

Мета статті – проаналізувати сучасний розвиток творчого потенціалу вчителя у процесі професійного становлення.

Творча особистість – це людина, яка володіє активністю, освоює і цілеспрямовано перетворює природу, суспільство і свою суть, що володіє унікальним динамічним співвідношенням просторово-часових орієнтацій, потребовольових переживань, змісту, рівнів і форм власної діяльності, яке забезпечує свободу вибору вчинків і міру відповідальності за їх наслідки перед природою, суспільством і своєю совістю [8]. Творчість – це особливий вид діяльності, внаслідок якого відбувається реалізація творчого потенціалу особистості.

Ряд дослідників під творчим потенціалом фактично розуміють обдарованість, готовність до діяльності, а в нашому випадку – творчу обдарованість, готовність до творчої діяльності.

Аналізуючи роботи дослідників здібностей та обдарованості (Г.С. Костюк, Б.М. Теплов, О.М. Матюшкін, Я.О. Пономарьов, Н.В. Кузьміна та багато інших), ми переконані, що ці поняття вживалися як синоніми.

Проблема розвитку творчого потенціалу вчителя виявляється у багатьох працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. На думку

В.О. Сухомлинського, розвиток творчості вчителя певною мірою залежить від якості внутрішньошкільного управління [1].

Поняття творчий потенціал є багатогранним, оскільки об'єднує два поняття: творчість і потенціал. Категорія «потенціал » відноситься до числа загальнонаукових понять, методологічне значення яких надзвичайно важливо для психології та педагогіки. Функція потенціалу реалізується в направляючий ролі творчої діяльності особистості, яка виступає в якості підстави творчого перетворення своєї життєдіяльності. Потенціал (від латинського слова potentia – сила) – джерела, можливості, засоби, запаси, що можуть бути приведені до дії, використані для розв'язання окремих завдань, досягнення певних цілей, можливостей окремої людини [1, с. 280].

Український психолог В.О. Моляко визначає творчий потенціал як інтегративну властивість особистості, що характеризує міру можливостей здійснювати творчу діяльність, готовність та здатність до творчої самореалізації та саморозвитку [9].

Вважаємо за необхідне, розкрити загальну структуру творчого потенціалу за В.О. Моляко, який представив її такими основними складовими: 1) задатки, нахили, що виявляються в підвищеній чутливості, певній вибірковості, наданні переваг чомусь перед чимось, загальній динамічності психічних процесів; 2) інтереси, їх спрямованість, частота й систематичність проявів, домінування пізнавальних інтересів; 3) допитливість, потяг до створення нового, до пошуку й розв'язання проблема; проблем; 4) швидкість у засвоєнні нової інформації, створення асоціативних масивів; 5) нахили до постійних порівнянь, зіставлень, вироблення еталонів для наступних порівнянь, відбору; 6) прояви загального інтелекту – розуміння, швидкість оцінювань та вибору шляхів розв'язку, адекватність дій; 7) емоційне забарвлення окремих процесів, емоційне ставлення, вплив почуттів на суб'єктивне оцінювання, вибір, надання переваг; 8) наполегливість, систематичність у роботі, цілеспрямованість, рішучість, працелюбність, сміливе прийняття рішень; 9) творча спрямованість на пошуки аналогій, комбінування, реконструювання, змін варіантів, економність у рішеннях, використанні часу, засобів та ін.; 10) інтуїтивізм – здатність до прояву неусвідомлюваних швидких (іноді миттєвих) оцінок, прогнозів, рішень; 11) порівняно швидке та якісне оволодіння вміннями, навичками, прийомами, технікою праці, майстерністю виконання відповідних дій; 12) здібності до реалізації власних стратегій і тактик при розв'язанні різних проблем, завдань, пошуку виходу зі складних, нестандартних, екстремальних ситуацій [3, с. 15-16].

Н.В. Кузьміна виділила ряд елементів творчого потенціалу спеціаліста: 1) індивідуальні якості (стать, вік, структура сім'ї, координати народження, стан здоров'я); 2) рівень продуктивності діяльності в розв'язанні творчих задач (вищий, високий, середній та ін.); 3) інтегративні схеми інформаційного самозабезпечення, рольової взаємодії, аналізу зворотного зв'язку при розв'язанні творчих задач; 4) психологічні передумови продуктивного розв'язання творчих задач (система відношень, установки, цінності, спрямованість, мотивація); 5) здібності, структура компетентності; 6) когнітивні, емоційні та вольові якості суб'єкта при розв'язанні творчих задач; 7) структури вмінь (гностичні, проектувальні, конструктивні, комунікативні, організаційні); 8) вплив контексту (тобто професійного, непрофесійного, сімейного оточення); 9) соціальний вплив – оцінка, заохочення, підтримка, соціальна роль; 10) психологічна готовність до перебудови (реконструювання) діяльності у пошуках нових способів розв'язання творчих задач (самооцінка, інтернальність, екстернальність, догматизм, інтуїція); 11) способи врахування системи обмежень та вимог до розв'язання творчих задач, обумовлених професією та виробництвом; 12) способи врахування системи вимог та обмежень до розв'язання задач, що зумовлюються моральними принципами [5, с. 46].

Проблема полягає в тому, щоб організувати навчально-виховний процес так, щоб майбутній фахівець навчився адекватно сприймати себе й інших, сформував активну професійну позицію та реалізував творчий потенціал, опанував методикою залучення до творчої діяльності учнів. Творчий потенціал – важливий складник професіоналізму сучасного педагога [4, с. 57-61].

Творчий потенціал особистості варто розглядати як складник творчого процесу, передумову та результат творчої діяльності людини. Розвиваючись у процесі діяльності й стимулюючись її провідними мотивами, творчий потенціал є складним особистісним утворенням, що характеризує міру можливостей особистості й виявляється як здатність до продуктивних змін, створення суб'єктивного якісно нового феномена, зумовлюючи цим творчий стиль самої діяльності. Розвиток творчого потенціалу визначається провідними мотивами творчості та залученням майбутнього вчителя до творчого пізнавального процесу [6].

Творчий розвиток майбутнього фахівця трактується як сукупність сутнісних характеристик творчої особистості (творчий потенціал, творча спрямованість, творча активність), становлення яких забезпечується
засобами навчально-виховної діяльності.

Вважаємо за необхідне, розглянути модель професійного розвитку Л. М. Мітіної, яка включає конструктивний шлях особистості в професії, шлях творчості та зростання власного творчого потенціалу, тоді як модель адаптивної поведінки включає деструктивний шлях в професії, шлях стагнації та невротизації людини, шлях руйнування, витрачання, розкрадання свого креативного потенціалу та особистісних ресурсів [7, с. 82–84].

Проблема формування творчого потенціалу педагога у процесі професійного становлення невід'ємно пов'язана із створенням умов для підвищення рівня його спрямованості на творчу професійну діяльність, готовності до рішення соціально-значущих педагогічних проблем, що випливають з професійно-педагогічних ситуацій.

Нами було проведено анкетування вчителів Полтавської загальноосвітньої гімназії «Здоров'я» № 14 (42 особи), Полтавської загальноосвітньої школи № 34 (28 осіб), Василівської загальноосвітньої школи Чутівського району Полтавської області (13 осіб), Миргородської загальноосвітньої школи №1 імені Панаса Мирного Миргородського району Полтавської області (17 осіб), щодо питання «Які, на Вашу думку, основні джерела творчого потенціалу молодого вчителя?». На основі дослідження отримали результати, представлені на рис. 1.

Рис.1. Результати анкетування вчителів м. Полтави та Полтавської області

46,3% опитаних вважають, що основними джерелами творчого потенціалу вчителя є вивчення передового педагогічного досвіду; 28,4% вважають, що це опрацювання науково-методичної літератури; 25,3% – зазначають, що набуті педагогічні вміння і навички у ВНЗ сприяють активності творчого потенціалу.

Таким чином, необхідно підкреслити, що важливими джерелами творчого потенціалу молодого вчителя є вивчення передового педагогічного досвіду інших вчителів – як важливого елементу загальної культури педагога, в якій відображаються знання, вміння, навички та індивідуальні риси його особистості, постійно розвиваючись, збагачуючись протягом усієї педагогічної діяльності; опрацювання науково-методичної літератури та набуті педагогічні вміння і навички у ВНЗ.

Вважаємо, що у сучасному освітньому просторі, творчий потенціал реалізується як риса, що забезпечує адаптацію вчителя-початківця до умов педагогічної діяльності, забезпечує професійний саморозвиток, сприяє максимальному розкриттю творчих здібностей, формуванню індивідуального стилю діяльності.

Отже, проблема розвитку творчого потенціалу вчителя-початківця є актуальною та вимагає подальшого її вивчення. Творчість – необхідна умова становлення педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості. Науковий пошук продовжується у напрямку дослідження психологічних умов розвитку творчої компетентності вчителів у процесі професійного становлення.

Список літератури: 1. *Гекало Любов* Панорама творчих уроків [Електронний ресурс] / Л. Гекало // Початкова освіта» № 10 (730), травень 2014. – Режим доступу:http://ukped.com/skarbnichka/5701-rozvytok-tvorchoho-potentsialu-pedahoha.html. 2. *Гончаренко С.У.* Український педагогічний словник / Семен Устинович Гончаренко. – К.: Либідь, 1997.– 376 с. 3. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – С. 15-16.4. *Кичук Н. В*. Формування творчої особистості вчителя / Н. В. Кичук. – К. : Либідь, 1991. – 96 с. 5. *Кузьмина Н.В.*Творческий потенціал специалиста. Акмеологические проблемы развития // Гуманизация образования. – 1995. – №1. – С. 41-53. 6. *Іванова В. В.* Творчий потенціал як умова підвищення якості підготовки майбутнього вчителя / В. В. Іванова., Л. В. Григоренко // Педагогіка вищої та середної школи. – 2013. – Вип. 38. – С. 35-38. 7. *Митина Л. М.* Теоретико-методологическое обоснование условий повышения качества профессиональной подготовки студентов / Л. М. Митина // Пути повышения качества профессиональной

підготовки студентов : материалы междунар. науч.-практ. конф. Минск, 22–23 апр. 2010 г. / редкол.: О. Л. Жук (отв. ред.) [и др.]. – Минск : БГУ, 2010. – С. 82–84. 8. *Моргун В. Ф.* Інтедифія освіти : Психолого-педагогічні основи інтеграції та диференціації (інтедифії) навчання на прикладі шкільного циклу природничих дисциплін / В. Ф. Моргун. – Полтава : Наук. зміна, 1996. – 78 с. 9. *Назаренко І.М.* Творчий потенціал особистості: зміст та структура / І.М. Назаренко. – Ел.ресурс. Режим доступу [http://intkonf.org/nazarenko-im-tvorchiy-potentsial-osobistosti-zmist-ta-struktura/].

Т.С. Пільгук

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

У статті розкрито психолого-педагогічні аспекти розвитку творчого потенціалу вчителя у процесі професійного становлення. Розглянуто напрацювання вчених в галузі дослідження психологічних механізмів творчого потенціалу вчителя і проблем професійного становлення. Науково обґрунтовано поняття творчого потенціалу вчителя. Визначено, що творчий потенціал вчителя-початківця слід розглядати як результат творчої діяльності людини. В результаті проведення анкетування вчителів м. Полтави і Полтавської області (100 осіб) встановлено, що майже половина респондентів вважає основними джерелами творчого потенціалу є вивчення передового педагогічного досвіду.

Ключові слова: творчість, творчий потенціал, розвиток, вчитель, професійне становлення.

Т.С. Пильгук

РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА УЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНЯ

В статье раскрыты психолого-педагогические аспекты развития творческого потенциала учителя в процессе профессионального становления. Рассмотрены наработки ученых в области исследования психологических механизмов творческого потенциала учителя и проблем профессионального становления. Определено, что творческий потенціал начинающего учителя следует рассматривать как результат творческой деятельности человека. Научно обосновано понятие творческого потенциала учителя. В результате проведения анкетирования учителей м. Полтавы и Полтавской области (100 человек) установлено, что почти половина респондентов считает главными источниками творческого потенциала – изучение передового педагогического опыта.

Ключевые слова: творчество, творческий потенциал, развитие, учитель, профессиональное становление.

T. S. Pilchuk

THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF THE TEACHER IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL FORMATION

The article examines the psychological and pedagogical aspects of the development of the creative potential of the teacher in the process of professional formation. Discusses the achievements of scientists in the field of the study of psychological mechanisms of creative potential of teachers and issues of professional development. It is determined that the creative potential of the teacher-beginner should be seen as the result of human creative activity. Scientifically substantiated concept of creative potential of teachers. It is determined that the creative potential of the teacher-beginner should be seen as the resul to human creative activity. As a resul to the survey of teachers Poltava and Poltava region (100 people) found that almost half of the respondents consider the main sources of creativity is the study of advanced pedagogical experience.

Keywords: creativity, creative potential, development, teacher professional, development.

Стаття надійшла до редакційної колегії 15.09.2015